

נר מנחם

הגות לפרשת השבוע

לע"נ ר' מנחם ב"ר יששכר ומרת רחל ב"ר מנשה שרעבי ז"ל

הרהורים לפרשת בלק תשפ"ב | מאת הרב מנחם יעקבזון ראש הישיבה במושב

נשק לא קונבנציונאלי

החיפוש אחרי נשק שובר שוויון הוא עתיק יומין במסגרתו מתבקש תמיד נסיון להשיג נשק לא קונבנציונאלי, נשק כזה שליריבים אין, או שיעניק עדיפות על למי שיתן את 'המכה הראשונה'.

אנו מוצאים בפרשתנו ניסיון מסוג זה מצד האומה המואבית החוששת מפני בני ישראל העומדים להלחם בהם. העובדה שסיחון שהיה מלך גיבור מהנפילים של ימי קדם לא עמד מול צבא ישראל, הצריכה חשיבה מחודשת והביאה לתכנית לשלב את הנשק הבלתי קונבנציונאלי ולגייס במחיר מלא את קללותיו של בלעם נביא האומות, קוסם בעל כח מאגי הידוע ביכולותיו...

בלעם עצמו נוהג בדרך כלל להשתמש בתעריף מתאים - בפיו הטמא ובעל העוצמה לצרכים כאלו, אולם הפעם הוא מוגבל כיון שהבורא שם רסן בפיו. לאחר הפצרות הוא הורשה ללכת למואב תוך הגבלה והוא עצמו נאלץ להודות שוב בפני מלך מואב על המוגבלות שלו 'הַנְּהַבְּאֲתִי אֶלְיָךְ עֵתָה הַיְכַל אוֹכַל דָּבַר מְאוּמָּה הַדְּבַר אֲשֶׁר יֵשִׁים אֶלְקִים בְּפִי אֶתְּךָ'. וכך הוא מאכזב שוב ושוב את בלק מלך מואב בברכות הניתנות בפיו מאת ה'.

אולם יש לבלעם נשק נוסף...

עין הרע

בפרק כד פסוק ב נאמר: **וַיִּשָׂא בַלְעָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשֶׁבֶטָיו** וברש"י על פי דברי חז"ל למדים אנו כי באותה נשיאת עינים בלעם מבקש להשתמש בנשק לא קונבנציונאלי נוסף. **'בקש להכניס בהם עין רעה'**, והרי יש לך שלש מדותיו עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה האמורים למעלה עין רעה היא אחת מהמידות המיוחסות לבלעם בפרקי אבות.

כך נאמר במסכת אבות פרק ה: כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו... **עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע'.**

כאן באותה נשיאת עינים מנסה בלעם להשתמש בכח המזיק שבעיניו וכפי שכתב 'אבן עזרא' '...כי בלעם היה רע עין הנקרא מרע. **וברעת עינו היה עושה רעות'.**

יש הסבורים ש'עין הרע' היא 'אמונות תפלות' של סבתות זקנות... אולם לדעת חכמינו זו פעולה מסוכנת המשתמשת בכח מאגי הקיים בראייתם של אנשים – ובמיוחד אנשים המצטיינים בזאת והם מסוגלים להזיק בראייתם לחי לצומח ולדומם, עד כדי הרס ומוות.

בספר שו"ת 'מן השמים' שנתגלה לאחד הראשונים כתב 'הלוא ידעת וגם שמעת כי יש אנשים שמזל תולדותם להיות עיניהם ולשונם רע, גם יש שרגליהם רעה, והרבה תחלואים באים בעבור עין הרע, והרבה מתים בעין הרע כמו שאמרו (בבא מציעא ק"ז) תשעים ותשעה בעין הרע ואחד בדרך ארץ' (סימן כב ד"ה והשיבו). בתפילות אנו מזכירים לא אחת בקשה להנצל מעין הרע ובהזדמנויות רבות נמנעים מפירסום ורעשנות מפני עין הרע.

אולם גם למי שלא התחנך על ברכי חששות מכוחות עלומים, וכפי שניתן למצא גם בין הראשונים שלא התייחסו לכך, אי אפשר לבטל את המקורות הרבים בדברי חז"ל בהלכה ובאגדה החוששים לעין רעה.

עין רעה מול עין טובה

ננסה להציג את הנושא בהיבט נוסף על פי פרשנים הנוטים יותר אל המושכלות. יש בדברי רבותינו גישה הרואה את הענין באופן רציונאלי. כאשר מתעוררת התפעלות מהצלחתו של אדם והמתפעלים רואים זאת בקנאה וצרות עין, הם מעוררים קטרוג ומידת הדין על הנידון 'האם אכן מגיע לוי'. כמו כן עצם העובדה – שבהתבלטותו ואי צניעותו – גרם לאנשים להיכשל בקנאה מעוררת עליו תביעה והופכת את הצלחתו למוקש. (על פי הרב דסלר - 'מכתב מאליהו' ועוד).

יתכן מאוד ששתי הגישות נכונות. ואולי נוכל להציע כאן חידוש כי יש 'עין הרע' ויש 'עין רעה'. הביטוי 'עין רעה' הוא הגדרה של מידה רעה והנהגה המיוחסת גם היא לבלעם. היא ההיפך מ'עין טובה' מידתו של אברהם אבינו. **עין טובה היא 'פירגון' ושמחה בטובה הזולת ו'עין רעה' היא צרות עין וקנאה בהצלחתו.** אחת המידות שנבחרו במסכת אבות פרק ב' כמידות יסוד שמחן יכול האדם לפתח את כל אישיותו החיובית – היא מידת 'עין טובה'. עין רעה היא קנאה וחוסר פירגון וכאמור מלבד היותה הרסנית לבעליה - היא יכולה לעורר קטרוג על האדם הגורם לחברו קנאה ולעורר דיון האם הוא זכאי לכל אותה טובה.

עין הרע

לעומת זאת 'עין הרע' היא ההסתכלות המזיקה שהינה אכן כח רוחני שלילי, כח מאגי הקיים בראייתם של אנשים רעים! **'עין הרע' = העין של האיש הרע!** בדרך כלל גם ההסתכלות הפוגענית הזו – אליה יש התייחסות בהלכה בעיקר בהלכות שכנים, באה בעקבות קנאה, וצרות העין בהחלט מעוררת אותה - אולם היא באמת ממש כח אקטיבי הקיים בעין וכפי שציטטנו לעיל מדברי שו"ת מן השמים 'כי יש אנשים שמזל תולדותם להיות עיניהם ולשונם רע... והרבה תחלואים באים בעבור עין הרע...!'

כמה אבסורדית הרדיפה של אנשים אחרי פירסום, אחרי ניקור עינים מעושרם והצלחתם... גדולי ישראל מנחים תמיד לברוח מהבלטת הצלחה, ולא רק בגלל מידת הענווה - אלא כאמצעי זהירות קיומי. בדור שכל כולו ראוותנות זה נשמע לחלק מהאנשים כנטילת הטעם מהחיים, אבל בכך אפשר לזכות לחיים עצמם!

ענת מילר וכל מי שרוצה לדעת

לתגובות: פקס 039601961 nhrh999@gmail.com

ישיבת מאור יצחק מושב חמד